

A poláris kontraszt, a prototipikus antonimák kognitív nyelvészeti vizsgálatának megalapozása

Kugler Nóra (ELTE)

Az előadás a poláris kontraszt séma-megvalósulás viszonyban értelmezett jelenségének empirikus kutatását kívánja megalapozni kognitív nyelvészeti keretben.

A kiindulópont az, hogy az antonimként kezelt viszonyokban eltérő begyakorlottsággal azonosíthatók az antonimák. Az antonímia felismerése, az antonima előhívása a mentális erőfeszítés szempontjából skaláris jelenség. Minél összetettebbek a fogalmi szerkezetek, annál komplexebb feladat a viszonyítandó fogalmi tartomány kijelölése, és annál több kritérium mentén lehetséges antonim viszony feltételezése a szerkezeteket reprezentáló kifejezések között. Az összetettebb viszonyok azonosításában (analóg módon) szerepük lehet a legalapvetőbb poláris kontrasztoknak. A poláris primitívumok típusának kijelölésére Cruse (1986: 219) javaslatot fogalmaz meg a motiváltság alapján (*meleg–hideg* típus). Osgood kutatásából azonban az látható, hogy az *aktív–passzív*, *erős–gyenge*, *jó–rossz* kifejezések alkalmasabbak voltak a szemantikai differenciál számára, mint a fiziológiai megkülönböztetésen alapuló kontrasztok.

Több adatforrás bevonása és többféle vizsgálat elvégzése látszik szükségesnek a poláris kontraszt nyelvi kifejezésének jobb megértéséhez. A típusjelentés felől az orientáció feltárásához korpuszok gyakorisági adatait, a nyelvelsajátítás folyamatát dokumentáló adatokat és laikusoktól származó interjúk adatait érdemes használni. A nyelvi polaritás és az embodiment viszonyának kutatásához kísérletes vizsgálatok szükségesek, az előadás erre egy tervet is bemutat. Kísérletesen vizsgálható a pólus azonosítása stimuluskifejezések típusjelentésében (l. Osgood), valamint a stimulus értékjelentésének az összefüggése a poláris pár elérési idejével. A példányok felőli vizsgálatot korpuszalapú kutatásra érdemes építeni: a megvalósulások nyelvi környezete alapján fel lehet tárni a kifejezések orientációjának és preferenciájának a viszonyát (Dilts, Turney–Littman), esetleges „pólusváltását” (Andor), illetve a neutralizálódást.

A javaslat hozzájárulhat a kognitív nyelvészet és a szentimentelemzés összehangolásához, a polaritáson alapuló hálózatok korpusznyelvészeti kezeléséhez.

Andor József 2011. De durva ez a téma! – Megfigyelések a melléknévi jelentés polaritásváltásáról. *Hungarológiai Évkönyv* XII/1: 33–42.

Cruse, Alan D. 1986. *Lexical semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dilts, Philip 2010. Good nouns, bad nouns: what the corpus says and what native speakers think. In Gries, Stefan Th. – Wulff, Stefanie – Davies, Mark (eds.): *Corpus-linguistic applications: current studies, new directions*. Amsterdam: Rodopi. 103–117.

Osgood, Charles E. 1980. *Lectures on language performance*. New York–Heidelberg–Berlin: Springer-Verlag.

Turney, P. D. – Littman M. L. 2002. Unsupervised learning of semantic orientation from a hundred-billion-word corpus. <https://arxiv.org/ftp/cs/papers/0212/0212012.pdf>